

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PRESCHOOL CHILDREN'S MORAL READINESS FOR SCHOOL

Стаття присвячена формуванню всебічно розвинутої особистості зі стійкими моральними цінностями – головної меті як дошкільного виховання, так і освіти загалом. У статті проаналізовано, що дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки, важливі для особистісного розвитку якості психіки. Автори статті визначили, що моральне виховання передбачає становлення у дитини системи домінуючих мотивів, що відповідають моральним нормам і визначають її стосунки з оточуючими людьми. Дослідниці зауважують, що важливим аспектом розвитку мотивів поведінки у дошкільному віці є підвищення рівня їх усвідомленості, позаяк дитина починає розуміти, чим зумовлені її вчинки, як пов'язані вони з наслідками поведінки.

У статті також з'ясовано, що готовність до навчання у школі є інтегративною характеристикою психічного розвитку дитини, яка охоплює компоненти, що забезпечують її успішну адаптацію до умов і вимог школи. Поняття «готовності дитини до школи» розглядається в статті, як цілісне системне, багатокomпонентне утворення, що передбачає досить високий рівень психічного розвитку дитини, який створює умови для успішного оволодіння нею навчальною діяльністю.

У статті визначено, що передшкільна освіта – це цілеспрямований, організований процес і результат розвитку, виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку в різних соціальних установах; її метою є створення умов для вирівнювання стартових можливостей дітей із різних соціальних груп і прошарків населення для подальшого їхнього успішного навчання в школі, що передбачає існування різнорівневих програм навчання.

Автори виокремили критерії: пізнавальний, емоційний, поведінковий сформованості моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання в школі; визначили рівні сформованості моральної готовності дітей передшкільного віку: високий, достатній, середній та початковий.

В статті обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання у школі: організація відповідного предметно-ігрового середовища, спрямованого на формування моральних почуттів; створення різних моделей життєвих ситуацій морально-етичного змісту; утвердження позитивної мотивації та емоційно-позитивного ставлення дітей до гуманних вчинків.

Ключові слова: дошкільники, передшкільний вік, моральне виховання, готовність

до школи, моральна готовність до школи, педагогічна умова.

The article is devoted to the formation of a fully developed personality with stable moral values – the main goal of both preschool education and education in general. The article analyses that preschool childhood is the initial period of personality formation, when the foundations of character, attitude to the world, people, and oneself are formed, and moral norms of behaviour and mental qualities important for personal development are learned. The authors of the article have determined that moral education involves the formation of a system of dominant motives in a child that comply with moral standards and determine his or her relationships with others. The researchers note that an important aspect of the development of behavioural motives in preschool age is to increase their level of awareness, as the child begins to understand what causes his or her actions and how they are related to the consequences of behaviour. The article also reveals that readiness for school is an integrative characteristic of a child's mental development, which includes components that ensure his or her successful adaptation to the conditions and requirements of school. The concept of 'child's readiness for school' is considered in the article as an integral systemic, multicomponent formation, which provides for a sufficiently high level of mental development of the child, which creates conditions for successful mastery of educational activities.

The article determines that preschool education is a purposeful, organised process and result of development, upbringing and education of older preschool children in various social institutions; its purpose is to create conditions for equalising the starting opportunities of children from different social groups and strata of the population for their further successful schooling, which implies the existence of multi-level training programmes.

The authors have identified the following criteria: cognitive, emotional, behavioural formation of preschool children's moral readiness for school; defined the levels of preschool children's moral readiness: high, sufficient, medium and primary. The article substantiates and experimentally tests the pedagogical conditions for the formation of preschool children's moral readiness for school: organisation of an appropriate subject-game environment aimed at forming moral feelings; creation of various models of life situations of moral and ethical content; assertion of positive motivation and emotionally positive attitude of children to humane actions.

Key words: preschoolers, preschool age, moral education, school readiness, moral readiness for school, pedagogical condition.

УДК 372.218

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.14>

Дрозд О.В.

к.пед.н., доцент кафедри психології
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Сахарова О.М.

к.пед.н., викладач вищої категорії
циклової комісії економіко-
гуманітарного та загальноосвітнього
напрямку підготовки
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж Національного
університету кораблебудування
імені адмірала Макарова»

Актуальність. На всіх етапах розвитку суспільства мораль, як і право, політика, традиції, звичаї, табу, є важливим регулятором людської поведінки, людських відносин, а моральність – одним із критеріїв оцінки чеснот людини. Сформовані в дошкільному віці основи моральної спрямованості особистості значною мірою визначають подальше її життя, а виправити допущені батьками і педагогами помилки у моральному вихованні дітей важко. Значущість морального виховання зростаючих поколінь актуалізована в Базовому компоненті дошкільної освіти України, Законі «Про дошкільну освіту», чинних програмах для закладів дошкільної освіти, Концепції громадянського виховання.

Різні аспекти проблеми морального виховання дітей дошкільного віку досліджують сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці: Г. Беленька, М. Богомоллова, А. Богуш, Н. Грама, Т. Жаровцева, О. Кононко, В. Котирло, Л. Князева, О. Кульчицька, К. Крутий, Г. Лаврентьєва, С. Ладивір, Н. Лисенко, Л. Островська, Т. Піроженко, Л. Повалій, Т. Поніманська, Т. Степанова, Т. Титаренко, О. Трифонова, Л. Шибицька та ін.

Базовий компонент дошкільної освіти у Сфері «Я сам», змістовій лінії «Соціальне Я» засвідчують, що дитина дошкільного віку вже «усвідомлює добро і зло, може пояснювати вчинки, схвалювати або засуджувати їх, має елементарне уявлення про поняття совість та безсовісний». У Сфері «Люди», змістовій лінії «Інші люди» наголошується, що випускник ЗДО розуміє різницю між старими і дорослими, вміє виявляти гнучкість у вирішенні конфліктних ситуацій; вміє входити в контакт, привертати до себе увагу, виявляти доброзичливе ставлення [1].

Програма «Українське дошкілля» містить розділ «Духовне виховання», в якому наголошується на вихованні дружлюбного ставлення до інших дітей, вмінні допомогти, не скаржитися, просити вибачення, коли образив, захищати слабших тощо [6].

У науковий обіг сучасної педагогічної науки поступово увійшов новий термін – «передшкільна освіта», який на сьогодні відсутній у будь-яких термінологічних чи тлумачних словниках. Натомість, є супутні, звичні для нас терміни, які стали вже класичними, як-от: «підготовка дітей до школи», «шкільна зрілість», «пропедевтика шкільного навчання». У широкому розумінні передшкільна освіта – охоплює виховання і розвиток дітей дошкільного віку в різних осередках: у сім'ї, ЗДО, різноманітних центрах розвитку і виховання дітей, короткочасну підготовку дітей до школи у ЗЗСО, тобто всі соціальні інститути, в яких перебуває дитина до школи, до 6 років. Щодо більш вузького розуміння феномена «передшкільна освіта», то тут так само наявні різні підходи, хоча питання підготовки дітей до школи завжди було актуальним як для батьків, так і для вихователів закладів дошкільної освіти [2].

Передшкільний вік – оптимальний період становлення особистості, де закладаються базові сис-

теми цінностей, цивілізована поведінка в суспільстві. У Базовому компоненті дошкільної освіти та Концепції Нової української школи зазначено, що відбір змісту предметів школи ґрунтується на принципі наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. Забезпечення такої наступності вимагає успішної адаптації школярів до навчання, і передбачає моральну готовність дітей передшкільного віку до навчання у школі [1; 4].

Моральне формування дошкільника міцно пов'язане зі зміною характеру, його взаємин з дорослими і народженням у них на цій основі моральних уявлень і почуттів, відтак моральна готовність включає сформованість тих моральних якостей, які допомагають дитині ввійти у новий шкільний колектив, контактувати з дорослими та однолітками.

У моральному вихованні дітей передшкільного віку використовують різні джерела: твори образотворчого мистецтва, музику, театр, кіно, телебачення, естраду, цирк, природу, факти і події суспільного життя, ситуації морального вибору, поведінку і вчинки інших дітей тощо. Ми вважаємо, що підготовку дитини до школи рекомендується проводити в ігровій формі. Головна цінність ігор в тому, що вони вимагають фізичних і розумових зусиль, формують характер дитини, привчають її прагнути до перемоги, вміти без зневіри приймати поразку [3].

Метою статті є обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання у школі.

Виклад основного матеріалу. Початок навчання в школі справедливо вважають кризовим періодом, адже вступ дитини до школи – це переломний момент у її житті. Він пов'язаний із новим типом взаємин з однолітками й дорослими, новим видом діяльності – навчанням. Це дуже напружений етап, оскільки з перших днів школа висуває перед учнем цілий ряд задач, які не пов'язані безпосередньо з його досвідом, вимагає максимальної мобілізації інтелектуальних і фізичних можливостей. У житті дитини змінюється все: обов'язки, оточення, розпорядок. Подібні перехідні періоди в житті дітей пов'язані зі специфічними проблемами, що потребують особливої уваги вчителів, батьків, практичних психологів.

Новий зміст освіти заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей. Виділено 11 ключових компетентностей для Нової української школи. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: уміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критичне і системне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння вирішувати проблеми; оцінювати ризики; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді [4, с. 6].

Під психологічною готовністю до школи ми розуміємо необхідний і достатній рівень розвитку дитини

для опанування шкільної навчальної програми в умовах навчання в колективі однолітків. Психологічна готовність дитини до навчання в школі характеризує її здатність засвоювати навчальний матеріал під час його вивчення на уроці. Якщо дитина здатна правильно поводитися на уроці, успішно керувати своїми пізнавальними процесами під час сприйняття, запам'ятовування та розуміння навчального матеріалу, швидко й адекватно виконувати всі вказівки вчителя, то це свідчить про достатній рівень розвитку всіх сфер її особистості: інтелектуальної, вольової та соціальної [2].

Отже, готовність до навчання у школі є інтегративною характеристикою психічного розвитку дитини, яка охоплює компоненти, що забезпечують її успішну адаптацію до умов і вимог школи. Цей феномен постає як загальна і спеціальна готовність до навчання у школі, в якій розкриваються рівні розвитку тих психологічних якостей, що найбільше сприяють нормальному входженню у шкільне життя, формуванню навчальної діяльності [5, с. 153].

Таким чином, поняття «готовності дитини до школи» розглядається, як цілісне системне, багатоконпонентне утворення, що передбачає досить високий рівень психічного розвитку дитини, який створює умови для успішного оволодіння нею навчальною діяльністю. У сучасній психології виділення компонентів шкільної готовності проводиться за різними критеріями і на різних підставах. У такому контексті характеристика готовності дитини до школи включає три аспекти: фізичний, соціальний і психологічний.

Деякі першокласники граються на уроках, на перервах, виконання навчальних завдань стає для них лихом. У них не закінчився період дошкільця, поведінка таких дітей спрямована лише на гру та спілкування. Треба формувати мотивацію до навчання й ціннісні орієнтири таких учнів. Таким дітям передусім потрібно, щоб уроки проводились у формі гри, змагань, мандрівок. Завдяки таким урокам мотивація до навчання прищеплюється непомітно [5, с. 52].

Діагностика *особистісної* або *мотиваційної* готовності найбільш складна, тому що потрібно оцінити рівень ставлення дитини до дорослих, однолітків і себе. Особистісна готовність припускає визначений рівень розвитку мотиваційної сфери (системи супідрядних мотивів поведінки), тобто потрібно оцінити, наскільки дитина здатна до довільної регуляції своєї діяльності і поведінки в цілому. Як відомо, навчальна діяльність не виникає автоматично, спонтанно в усій своїй структурній повноті. Нова діяльність поступово влітається в ту, яка вже сформована у дитини.

Таким чином, на сучасному етапі поняття «готовність до школи» розуміють як сукупність двох складових: готовність навчатися і готовність до школи. Зауважимо, що готовність учитися є вродженою здатністю людського інтелекту засвоювати знання та оволодівати різноманітними вміннями і нави-

чками. Разом з тим, треба говорити про «індивідуальну» готовність дітей до школи. Так, О. Ткачук наголошує, що коли йдеться про визначення індивідуальної готовності до шкільного навчання, то передусім мають на увазі необхідний і достатній рівень психічного розвитку для засвоєння програмових завдань, здатність до сприйняття нової «соціальної позиції», здатність управляти своєю поведінкою, своєю розумовою діяльністю, певний світогляд, готовність до оволодіння навчальною діяльністю [7, с. 353].

Розглянемо більш розлого моральну готовність дітей до школи, яка передбачає вміння встановлювати позитивні взаємовідносини з однолітками, знання норм і правил моральної поведінки й етикету, вміння спілкуватися з дітьми і дорослими; розвиток у дітей таких моральних якостей, як чесність, правдивість, ініціативність, скромність, ввічливість, дисциплінованість, шанобливість, чемність тощо.

До моральних якостей особистості входять три основні компоненти: *когнітивний, емоційний та практичний*. Формування у дитини моральної готовності до навчання в школі – складний процес, який передбачає виховання у неї моральної поведінки та свідомості, що тісно пов'язано з формуванням етичних уявлень, моральних знань, доступних розумінню дитини. Під «моральним вихованням дошкільників» ми розуміємо спеціально організовану міжособистісну взаємодію педагога з вихованцями, на основі норм і принципів гуманізму, що має на меті формування моральної готовності до навчання в школі, яка передбачає систему моральних знань, умінь, навичок, переконань, поглядів, норм.

Це, на нашу думку, одна з найважливіших характеристик особистості, основу яких становлять домінуючі людські цінності. А завдання морального виховання визначаються нами як процес трансформації суспільно значущих норм, принципів, регулюючих взаємовідносини, загальнолюдські моральні цінності в індивідуальні якості й формування на цій основі відповідних моральних якостей.

З метою виявлення стану сформованості моральної готовності до навчання в школі у дітей передшкільного віку було проведено емпіричне дослідження, яке вирішувало такі завдання:

- Визначити критерії, показники та рівні сформованості моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання в школі.

- Виявити стан підготовленості вихователів до формування моральної готовності до навчання в школі у дітей передшкільного віку.

- Розробити педагогічні умови, що сприяють формуванню моральної готовності до навчання в школі у дітей передшкільного віку.

Дослідження проводилося протягом трьох місяців у старшій групі ЗДО № 69 «Мрія» у місті Миколаєві. Кількість дітей, які брали участь в експерименті склала 28 осіб. Ми поділили дітей на

контрольну та експериментальну групу (по 14 у кожній).

Для вирішення поставлених завдань експериментально-дослідної роботи було обрано комплекс методів дослідження: бесіди з дітьми, спостереження за їх поведінкою у повсякденному житті та спеціально створених педагогічних ситуаціях, аналіз результатів діяльності дітей, документації вихователів, анкетування.

Ми визначили критерії та показники моральної готовності у дітей передшкільного віку до навчання в школі (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та показники моральної готовності дітей передшкільного віку

Критерії	Показники
Пізнавальний	наявність знань і уявлень про моральні якості, способи їх прояву, розуміння сутності певних понять, уміння характеризувати моральні (аморальні прояви), аналізувати та давати їм адекватну оцінку;
Емоційний	реакція дітей на біль і горе оточуючих, уміння цілеспрямовано виявляти свої почуття у відповідь на різноманітні внутрішні стани інших людей, усвідомлення чужих емоцій та відгуки на них;
Поведінковий	реальне сприяння та турбота, які виявляються у ставленні до оточення, наявність власного досвіду добродійних проявів, безкорислива допомога і діяльність.

На основі встановлених критеріїв і показників нами визначено чотири рівні сформованості моральної готовності дітей передшкільного віку: *високий, достатній, середній та початковий*.

Діагностувальна робота базувалася на принципах одночасного вивчення дитячого колективу та особистості й вивчення педагогічних явищ у динаміці. Добір діагностувального матеріалу здійснювався з урахуванням принципу доступності, як із позиції віку дитини, так і з точки зору універсальності для сприймання.

Пізнавальний критерій

Дітям передшкільного віку було запропоновано відповісти на питання бесіди: Якою повинна бути хороша людина? Як ти розумієш слово добрий, справедливий? «Як би ти вчинив, якби гуляв на ділянці дитячого садочка разом з іншими дітьми, і раптом хтось із дітей упав біля тебе і боляче вдарився. Що б ти зробив? Як вчинив би? Як ти розумієш, що таке «милосердя», «уважність», «чуйність», «турботливість», «ввічливість», «чесність», «щедрість», «щирість», «справедливість».

Аналіз відповідей засвідчив наявність у дітей уявлень про морально-етичні норми, почуття і вчинки, однак вони мають загальний характер та недостатньо повний зміст. Найбільші труднощі викликає визначення понять «чуйність», «уважність», «турботливість», а також знання способів

прояву моральної поведінки. Значна частина дітей розуміють ситуацію морального змісту, бачать необхідність у проявах співчуття, наданні практичної допомоги, але є такі, які виявляють байдужість до емоційного стану оточуючих, а в деяких випадках навіть негативне ставлення.

Емоційний критерій

Рівень співпереживання, співчуття, який дитина демонструє у вербальному і невербальному плані; здатність дитини визначати емоційний стан іншого (вивчалися за допомогою методики «Вивчення соціальних емоцій» (Г. Урунтаєва, Ю. Афонькіна). Оцінка результатів методики «Вивчення соціальних емоцій» показала, що більшість дошкільників позитивно ставляться до однолітків (67%), надають допомогу іншій людині за власним бажанням (78%), виконують власні обов'язки (89%), помічають емоційний стан та невдачі іншого (100%) і радіють їх успіху (84%).

Поведінковий критерій

З метою вивчення проявів моральності та взаємозв'язку морально-етичних норм, почуттів і вчинків ми проводили спостереження за поведінкою дітей у різних життєвих ситуаціях. Було зафіксовано позитивні і негативні вчинки та виявлено, що найбільшу кількість становлять випадки байдужої поведінки (40,0%), а позитивних проявів (32,0%) у дітей було відносно більше, ніж негативних (28,0%). Результати спостережень дали змогу виокремити причини виникнення байдужості чи негуманних вчинків: випадкова необережність, фізичне нездужання, невдача в діяльності, зіткнення інтересів. Спостерігалася невідповідність між наявними у дітей уявленнями про морально-етичні норми і рівнем прояву їх у ставленні до довкілля. Дані спостережень були узагальнені за допомогою методики індивідуальної оцінювальної картки (за А. Щетініною).

Суттєвим для виявлення особливостей морально-етичних норм поведінки дітей ми вважали те, як вони оцінюють власну поведінку. За допомогою методики «Сходінки гуманності», в основу якої було покладено методику В. Щур, визначали особливості оцінки дітьми передшкільного віку своєї поведінки. Здобуті дані засвідчили, що у більшості дітей самооцінка має некритичний характер, не відображає моральну цінність їхньої поведінки. Результати експерименту дали підстави зробити висновок, що у багатьох дітей наявний чуттєвий досвід особистих переживань і вражень, але вони не здатні самостійно виявити морально-етичні почуття; спостерігається невідповідність між уявленнями дітей про морально-етичні вчинки і рівнем прояву їх у реальному ставленні до оточуючих. У повсякденному житті діти виявляють моральну поведінку стосовно дорослих, однолітків, об'єктів природи частіше тоді, коли ті перебувають у негативному емоційному стані, а у ситуаціях успіху, удачі у діяльності інших гуманне ставлення до них проявляється рідше. Дані останньої методики ми зібрали додатково й не планово, тому на загаль-

ний результат експерименту вони істотно не вплинули, тим більше, ми не ставили за мету з'ясувати рівень самооцінки дітей.

Згідно з аналізом даних, отриманих за результатами діагностувальних завдань, із відповідною якісною характеристикою рівнів сформованості моральної готовності дітей передшкільного віку, було виявлено такі результати:

До високого рівня моральної готовності належать діти, які усвідомлюють зміст окремих моральних понять та свої переживання, відчують і розуміють емоційний стан інших людей, знають способи впливу, крім того, самостійно виявляють увагу як до рідних, так і до чужих людей без будь-яких заохочень.

Достатній рівень моральної готовності характеризує тих дошкільників, яким властиві адекватні, але недостатньо повні моральні уявлення. Діти цього рівня не зовсім активно надають допомогу іншим; їм притаманні прояви доброзичливості, щедрості, турботливості у ставленні до рідних і друзів, однак вони здійснюють їх переважно на прохання авторитетного дорослого.

До середнього рівня моральної готовності належать дошкільники, які володіють певним обсягом знань про зміст окремих моральних понять, однак недостатньо його усвідомлюють. Така категорія дітей розуміє «чужі» почуття, але частіше самостійно підтримує близьких людей, а всіх інших – залежно від власного настрою, бажання або ж через умови заохочення.

Початковий рівень прояву моральної готовності притаманний дітям передшкільного віку, які мало знають та погано уявляють, що таке мораль та моральна поведінка. Їхня емоційна чутливість зорієнтована на власні переживання, їм притаманні короточасні емоційні відгуки на біль та горе інших, епізодичне включення до акцій доброчинності та милосердя.

Відповідно до кількісного аналізу виконання діагностувальних завдань виявлено такі узагальнені результати (див. табл. 2).

Отже, ми досягли поставленої мети, визначивши показники первинного рівня сформованого об'єкту дослідження в експериментальній і контрольній групах. Так, результати дослідження показали здебільшого середній і достатній рівень моральної готовності до навчання в школі у дітей передшкільного віку. Також ми здійснили якісний аналіз отриманих результатів. Це обумовило доцільність проведення формувального етапу експерименту, що потребує обґрунтування ефективності методики морального виховання в індивідуальній роботі з дітьми, охопленими експериментом.

У статті виокремлено педагогічні умови, дотримання та реалізація яких, на нашу думку, забезпечить ефективність формування моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання у школі. Педагогічні умови формування моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання у школі ґрунтуються на таких принципах: *гуманізації, діалогізації, врахування вікових особливостей вихованців; принцип рефлексивної позиції*.

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної теорії і практики формування моральної готовності та особистого досвіду роботи нами визначено педагогічні умови ефективного впливу виховної роботи на цей процес:

1. Організація відповідного предметно-ігрового середовища, спрямованого на формування моральних почуттів.

2. Створення різних моделей життєвих ситуацій морально-етичного змісту.

3. Утвердження позитивної мотивації та емоційно-позитивного ставлення дітей до гуманних вчинків.

Зупинимось детальніше на теоретичному обґрунтуванні кожної із запропонованих умов.

Перший етап – *інформаційно-підготовчий* – передбачав перцептивне накопичення знань і уявлень дітей передшкільного віку про моральні правила і норми, формування поваги до себе і до інших, усвідомлення необхідності дружного співіснування людей у суспільстві. Формами і методами роботи з дітьми виступили етичні бесіди, дидактичні та ситуаційні вправи; ігри-моделювання, читання художніх творів. Умовами реалізації поставленої мети виступила організація відповідного предметно-ігрового середовища, спрямованого на формування моральних почуттів та створення різних моделей життєвих ситуацій морально-етичного змісту.

Другий етап – *емоційно-чуттєвий* – передбачав розвиток емоційно-чуттєвого досвіду та системи ціннісних орієнтирів у дітей передшкільного віку. Формами і методами роботи з дітьми виступили творчі ігри, розігрування ситуацій у парах, заняття з використанням елементів сюжетно-рольових ігор. Умовою реалізації поставленої мети виступило утвердження позитивної мотивації та емоційно-позитивного ставлення дітей до гуманних вчинків.

Метою другого етапу було формування емоційної чутливості дітей з метою виховання адекватної реакції на почуття, емоційні стани інших людей; набуття емпатійних здатностей, що виявляються у співпереживанні та співчутті, сприяють усвідомленню цінності іншої людини, її інтересів,

Таблиця 2

Моральна готовність дошкільників до навчання в школі у %

Групи	Рівні			
	Високий	Середній	Достатній	Початковий
Експериментальна	13,4%	28,9 %	44,2 %	13,5 %
Контрольна	13,2 %	28,6 %	44,8 %	13,4 %

переконань, думок і відповідному позитивному до них ставленні. На цьому етапі діти опановували знання про норми життя в суспільстві, моральні категорії, а ми розвивали в них уміння диференціювати позитивні й негативні вчинки людей. Було визначено систему організації життєдіяльності дітей, тематику читання творів художньої літератури, з подальшим обговоренням ситуацій морально-етичного змісту.

Третій етап – *практично-діяльнісний* – спрямовувався на формування навичок позитивної, гуманної поведінки у дітей передшкільного віку. Формами і методами роботи з дітьми виступили творчі завдання, ситуації морального вибору, індивідуальна робота, образотворча діяльність. Педагогічними умовами, які ми реалізували на третьому етапі були створення різних моделей життєвих ситуацій морально-етичного змісту та утвердження позитивної мотивації та емоційно-позитивного ставлення дітей до гуманних вчинків.

Використання означених засобів забезпечувалося комплексом ефективних прийомів виховання з метою впливу на моральну свідомість дошкільників: хвилинки ввічливості, приклад поведінки дорослих, створення ситуацій морального вибору, стимулювання моральних почуттів – приклад інших, схвалення моральних учинків, колективна оцінка поведінки дитини, заохочення дитини до моральних учинків тощо.

Разом з дошкільниками ми читали і обговорювали поетичні твори: У. Кравченко «Рідне гніздо», І. Кульська «Дружу з усіма», А. Бортняк «Зламана гілка», І. Кульська «Старший брат», І. Кульська «Хазяєчка», М. Підгірянка «Помічниця», Т. Коломієць «Татова порада», М. Пономаренко «Подарунк», А. Костецький «Як зробити день веселим?», І. Кульська «Ранок» та ін.

У процесі дослідження ми переконалися, що моральне виховання дітей передшкільного віку

відбувалося паралельно із збагаченням словника, із розвитком їхньої національної самосвідомості, толерантності, чуйності, поваги до старших і гуманності. Таким чином, ми творчо і багатогранно поставилися до проведення формувального експерименту, і це мало позитивну тенденцію.

Висновки. Отже, результати експериментально-дослідної роботи щодо формування моральної готовності дітей передшкільного віку до навчання у школі виявилися переконливими, що доводить ефективність і дієвість запропонованих нами методів, форм і засобів виховної роботи, а також педагогічних умов формування моральної готовності дітей передшкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: за ред. А.М. Богуш. Київ, 2012. 26 с.
2. Готовність дитини до навчання / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ : «Мікрос-СВС», 2003. 112 с.
3. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л.В. Лохвицька. Тернопіль: «Мандрівець», 2014. 128 с.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. Kyiv : «Literra LTD», 2018. 160 s.
5. Психологічна готовність дитини до школи. *Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя): навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів* / Н.В. Карпенко. Київ, 2015. С. 153–201.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. Тернопіль : «Мандрівець», 2012. 264 с.
7. Ткачук О.В. *Дослідження рівнів психологічної готовності до шкільного навчання дітей шести-річного віку*. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди»: науково-теоретичний збірник, 2008. Вип.14. 354 с.